

HOTĂRÂREA CURȚII
17 iunie 1997*

**Sodemare SA și alții
împotriva
Regione Lombardia**

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare,
formulată de Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia)

„Libertatea de stabilire – Libertatea de a presta servicii –
Aziluri pentru persoanele în vârstă – Absența scopului lucrativ”

Cauza C-70/95

În cauza C-70/95,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE de către Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia (Italia) de pronunțare, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe, între

Sodemare SA,

Anni Azzurri Holding SpA,

Anni Azzurri Rezzato Srl,

în prezența **Fédération des maisons de repos privées de Belgique (Femarbel) ASBL,**

* Limba de procedură: italiana.

și

Regione Lombardia,

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolelor 3, litera g), 5, 52, 58, 59, 85, 86, 90 și 190 din Tratatul CE,

CURTEA,

compusă din domnii G. C. Rodríguez Iglesias, președinte, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida și L. Sevón, președinți de cameră, C. N. Kakouris, P. J. G. Kapteyn (raportor), C. Gulmann, P. Jann, H. Ragnemalm, M. Wathelet și R. Schintgen judecători,

avocat general: domnul N. Fennelly,

grefier: doamna L. Hewlett, administrator,

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

— pentru Sodemare SA, Anni Azzurri Holding SpA și Anni Azzurri Rezzato Srl, de către G. Conte, G. Giacomini, avocați în baroul din Genova, și G. Tanzella, avocat în baroul din Milano,

— pentru Fédération des maisons de repos privées de Belgique (Femarbel) ASBL, de către V. Tavormina, avocat în baroul din Milano,

— pentru guvernul italian, de către profesorul U. Leanza, șef al Serviciului de contencios diplomatic al Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, asistat de domnul D. Del Gaizo, avvocato dello Stato,

— pentru guvernul olandez, de domnul J. G. Lammers, care îndeplinește funcția de consilier juridic, în calitate de agent,

— pentru Comisia Comunităților Europene, de către domnul E. Traversa, membru al Serviciului juridic, în calitate de agent,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale Sodemare SA, Anni Azzurri Holding SpA și Anni Azzurri Rezzato Srl, ale guvernului italian și ale Comisiei în ședința din 04 decembrie 1996,

după ascultarea concluziilor avocatului general, în ședința din 6 februarie 1997,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin Ordonanța din 2 martie 1995, primită la Curte la 10 martie 1995, Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE, cinci întrebări preliminare privind interpretarea articolelor 3 litera (g), 5, 52, 58, 59, 85, 86, 90 și 190 din Tratatul CE.

2 Aceste întrebări au fost adresate în cadrul unei acțiuni în anulare introduse de către o societate de naționalitate luxemburgheză, Sodemare SA (denumită în continuare „Sodemare”), și de către două societăți de naționalitate italiană, Anni Azzurri Holding SpA și Anni Azzurri Rezzato Srl, mai întâi împotriva articolului 18 alineatul 3 litera (a) din Legge regionale Lombardia nr. 39 din 11 aprilie 1980, cu privire la organizarea și funcționarea unităților socio-sanitare locale (Bollettino ufficiale della Regione Lombardia nr. 15 din 11 aprilie 1980, suplimentul nr. 3, denumit în continuare „legea din 1980”), și apoi, împotriva actului nr. 2157 din 3 decembrie 1993 al Regione Lombardia care respinge cererea lor de admitere la regimul contractual privind rambursarea prestațiilor de asigurări sociale de sănătate și, în cele din urmă, împotriva avizului nr. 41 din 7 septembrie 1993 emis de unitatea socio-sanitară locală. Fédération des maisons de repos privées de Belgique a intervenit în sprijinul acestor trei societăți.

3 Decretul italian din 8 august 1985 (GURI nr. 191 din 14 august 1985, p. 5727), act de orientare și de coordonare a regiunilor și provinciilor autonome în materie de activități cu caracter sanitar aferente activităților de asistență socială, face distincție între activitățile de pură asistență socială directă și cele de asistență socială cu caracter sanitar. Primele cuprind, în special, spitalizările în structurile protejate din afara spitalelor care se substituie în întregime, chiar dacă temporar, asistenței familiale. În ceea ce privește activitățile de asistență socială cu caracter sanitar, acestea sunt în mod direct și preponderent destinate protejării sănătății cetățenilor prin intervenții care susțin activitatea sanitară de prevenire, îngrijire și reeducare fizică și psihică.

4 În temeiul articolului 6 din decretul menționat, noțiunea de activități de asistență socială cu caracter sanitar se poate aplica în special spitalizărilor în cadrul structurilor protejate care au drept activitate principală sau exclusivă acordarea de îngrijiri persoanelor în vârstă, infirme care nu pot fi îngrijite la domiciliu. În cazul în care intervenția sanitară nu poate fi separată de intervenția de asistență socială, regiunile pot, în limita disponibilităților financiare ale Fondo sanitario nazionale (Fondul sanitar național), să încheie convenții cu organismele publice sau, în lipsa acestora, cu organisme private.

5 Legge regionale Lombardia nr. 1 din 7 ianuarie 1986, cu privire la reorganizarea și programarea serviciilor de asistență socială (Bollettino ufficiale della Regione Lombardia nr. 2 din 8 ianuarie 1986, suplimentul nr.1, denumită în continuare „legea din 1986”), reglementează sistemul de servicii de asistență socială pe teritoriul regiunii Lombardia. În temeiul acestei legi, realizarea acestui sistem este atribuită structurilor direct gestionate de comune și organismele responsabile cu serviciile locale, precum și celor care depind de alte organisme publice care au aranjamente contractuale în sensul legii din 1980. De asemenea, operatorii privați care gestionează structuri care îndeplinesc calitățile prevăzute la articolul 18 alineatul (3) din legea din 1980 contribuie la realizarea sistemului de asistență socială.

6 Această ultimă lege reglementează în Lombardia regimul aranjamentelor contractuale cu organismele care administrează unitățile socio-sanitare locale (denumite în continuare „USSL”) pentru a furniza prestări de asistență socială care includ servicii cu caracter sanitar. La articolul 18 alineatul (2) din legea din 1980 se prevede că operatorii privați care intenționează să participe la programarea și la organizarea de servicii ale USSL trebuie să obțină din partea regiunii, la cererea lor, un certificat de aptitudine pentru a încheia convenții cu organismele care administrează USSL.

7 În conformitate cu articolul 18 alineatul (3) din legea din 1980, aptitudinea de a încheia aranjamente contractuale este, în special, subordonată absenței scopului lucrativ.

8 În temeiul articolului 18 alineatul (5) din legea din 1980, deținerea certificatului de aptitudine generează dreptul de a încheia convenții cu USSL. Articolul 18 alineatul (10) dispune că convențiile reglementează raporturile financiare între organismul public semnatar și operatorul privat, stabilind și forma de rambursare a fiecărei prestații pe baza tarifelor prestabilite în limitele fixate de planurile regionale de asistență socială și care permit, în orice eventualitate, rambursarea costurilor reale.

9 Pe de altă parte, articolul 50 din legea din 1986 supune administrarea unui azil pentru persoane în vârstă, precum și pentru persoane parțial sau total dependente, acordării unei autorizații de funcționare emise de provincia pe teritoriul căreia se află reședința.

10 Reiese din dosar că planul regional de asistență socială în vigoare la momentul faptelor din acțiunea principală, astfel cum a fost aprobat de către Consiliul regional al Lombardiei, impune azilurilor pentru persoane în vârstă, aziluri admise la regimul contractual, norme mai stricte în materie de personal decât cele prescrise în cazul în care aceste aziluri sunt excluse de la acest regim. Autoritățile regionale finanțează costurile serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar din azilurile supuse regimului contractual, până la atingerea unei anumite valori maxime

de rambursare, pe zi, pentru fiecare rezident dependent de îngrijire, indiferent de nevoile pe care le-ar putea avea acesta.

11 Sodemare a înființat o societate de capitaluri de naționalitate italiană sub denumirea de Anni Azzurri Holding SpA.

Aceasta din urmă, pe care Sodemare o controlează în întregime, deține în totalitate capitalul social al unor societăți care operează aziluri pentru persoane în vârstă, printre care și societatea numită Residenze Anni Azzurri Rezzato Srl.

12 La 3 decembrie 1992, această societate a fost autorizată să administreze o reședință pentru persoane în vârstă prin decretul președintelui Provinciei Brescia, în temeiul articolului 50 din legea din 1986. La 29 aprilie 1993, aceasta a cerut Consiliului Regional al Lombardiei acceptarea sa la regimul contractual cu organismele USSL, ceea ce i-ar fi permis să beneficieze de rambursări pentru prestările cu caracter sanitar pe care trebuie în mod obligatoriu să le furnizeze rezidenților în vârstă dependenți de îngrijire.

13 Prin actul nr. 2157 din 3 decembrie 1993, Regione Lombardia, în urma unui aviz negativ de la USSL, a respins cererea de autorizare necesară pentru încheierea convențiilor, deoarece condiția absenței scopului lucrativ, prevăzută la articolul 18 alineatul (3) litera (a) din legea din 1980, nu era îndeplinită.

14 Instanța de trimitere a constatat faptul că reclamantele din acțiunea principală, cu toate că sunt în activitate și solvabile din punct de vedere economic, funcționează sub capacitatea lor reală, în măsura în care numărul de paturi ocupate de persoane în vârstă este considerabil mai mic decât numărul de locuri disponibile în azilurile lor.

15 În plus, aceasta a subliniat că dispoziția în litigiu avea drept efect rezervarea furnizării de prestații de asistență socială cu caracter sanitar, în esență, pentru societățile fără scop lucrativ. Rezervarea finanțărilor publice pentru aceste societăți are drept consecință ca utilizatorii serviciilor unei societăți cu scop lucrativ să suporte un cost economic de care ar fi fost scutiți dacă ar fi solicitat aceeași prestație din partea unei societăți fără scop lucrativ.

16 În aceste condiții, Tribunale amministrativo regionale a hotărât să suspende judecata și să adreseze Curții următoarele întrebări:

„1) O reglementare națională care, chiar dacă se referă la o problemă care intră «în domeniul de aplicare» al tratatelor comunitare, este lipsită de orice motivare, trebuie considerată ilegală în ceea ce privește dreptul comunitar în aplicarea articolului 190 din tratat și, deci, inaplicabilă de către instanța națională, aceste consecințe fiind limitate la cazurile – din care se pare că face parte prezenta speță - în care norma națională creează o situație de fapt ambiguă, lăsându-i pe subiecții de drept în cauză într-o stare de incertitudine în ceea ce privește posibilitățile care le sunt rezervate de a face apel la dreptul comunitar?

[Este vorba despre cazuri în care statul membru are «obligația» (care, conform Corte costituzionale din Italia este o «obligație precisă», a se vedea Hotărârea Corte costituzionale (4

iulie), 11 iulie 1989, nr. 389: punctul 4 din motive, ultimul paragraf) de a elimina din ordinea sa juridică internă dispozițiile incompatibile cu dreptul comunitar (în ceea ce privește obligația de a elimina astfel de norme, a se vedea Hotărârea Curții Comisia/Italia din 24 martie 1988, 104/86, Rec. p. 1799). Această obligație a fost enunțată de către Curte în «repetate rânduri».]

2) O dispoziție legislativă națională care rezervă (fără a motiva) societăților fără scop lucrativ furnizarea unei categorii întregi de servicii, la fel de importante și din punct de vedere financiar, este contrară articolului 58 din tratat în măsura în care aceasta operează o distincție strictă între societățile cu scop lucrativ și societățile fără scop lucrativ?

3) Articolele 52, 58 și 59 din tratat se opun ca o reglementare națională să împiedice exercitarea unei activități liberale impunând unei întreprinderi a unui stat membru, care dorește să se stabilească, în aplicarea tratatului, într-un alt stat membru, să aleagă între exercitarea acestei activități sub o formă care nu este de natură economică, adoptând în acest caz o structură juridică prescrisă formal care nu are nimic de-a face cu structura cerută în scopul stabilirii, și - dacă aceasta intenționează să își exercite activitatea într-o formă economică - asumarea costurilor prestărilor care ar trebui să fie suportat de serviciul de sănătate publică?

4) Articolul 59 din tratat se opune ca o reglementare națională să îi dirijeze, conform modalităților stabilite prin ordinea juridică internă, pe utilizatorii serviciilor sociale, cărora ordinea juridică internă le recunoaște dreptul de a-și alege prestatorul, doar spre întreprinderi cărora statul le rambursează, doar datorită structurii lor juridice, costurile prestațiilor de sănătate pe care orice întreprindere autorizată este obligată să le furnizeze, această reglementare având drept efecte, pe de o parte, canalizarea cererii de servicii spre anumiți prestatori și, pe de altă parte, privarea utilizatorilor de o adevărată libertatea de alegere?

5) Articolul 3 litera (f) și articolele 5, 85 și 86 din tratat, eventual citite coroborat cu articolul 90, se opun reglementării în cauză, dat fiind că, în temeiul mecanismului prevăzut în ordinea internă, aceasta permite

a) doar societăților care prezintă o anumită structură juridică să ofere, fără acoperirea costurilor de către întreprindere, prestări care completează serviciile pe care acestea le oferă cu titlu oneros,

b) acelorași societăți să se prezinte pe piață ca o categorie de întreprinderi care au caracteristici asemănătoare în plan calitativ și cantitativ și, în consecință, să fie considerate într-o mare măsură, de către beneficiari, drept o entitate unitară,

c) să canalizeze spre întreprinderile vizate la litera (b) cererea de prestări de servicii în sectorul asistenței pentru persoane în vârstă,

d) să impună întreprinderilor obligația de a furniza, cu propria lor finanțare, prestări care să vină în completarea serviciilor pe care acestea le oferă cu titlu oneros,

și are drept consecință

e) suscitarea de înțelegeri prin care li se impune întreprinderilor neparticipante obligația de a furniza, cu propria lor finanțare, prestări care să vină în completarea serviciilor pe care acestea le oferă și să transfere costurile către utilizatori,

f) impunerea transferului către aceștia din urmă a sarcinii economice a acestor prestări care sunt gratuite în cazul în care utilizatorii se adresează întreprinderilor participante la înțelegere?”

Cu privire la prima întrebare

17 Reiese din ordonanța de trimitere că prima întrebare privește obligația de a motiva o reglementare națională de aplicare generală care, precum cea în cauză în acțiunea principală, le interzice societăților care au ca scop lucrativ să participe la un sistem de asistență socială prin încheierea de convenții care le dau dreptul la rambursarea din partea autorităților publice a costurilor serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar.

18 Prin urmare, instanța de trimitere dorește să afle, în esență, dacă dreptul comunitar, și în special articolul 190 din tratat, impune condiții cu privire la motivarea unei reglementări naționale de aplicare generală care intră în domeniul de aplicare al dreptului comunitar, în cazul în care această reglementare îi lasă pe subiecții de drept în cauză într-o stare de incertitudine în ceea ce privește posibilitățile pe care le au de a se prevala de dreptul comunitar.

19 În această privință, este necesar să se constate că obligația de motivare stabilită la articolul 190 din tratat privește doar actele instituțiilor. Desigur, dreptul comunitar impune obligația de a motiva deciziile naționale care afectează exercitarea unui drept fundamental conferit de tratat persoanelor de drept privat (a se vedea, în special, Hotărârea din 15 octombrie 1987, Heylens și alții, 222/86, Rec. p. 4097, punctele 14-17). Totuși, având în vedere scopul său, o astfel de obligație privește doar deciziile individuale luate împotriva acestora și împotriva cărora aceștia trebuie să dispună de o cale de atac de natură jurisdicțională, nu și actele naționale de aplicare generală.

20 Prin urmare, este necesar să se răspundă la prima întrebare că dreptul comunitar, și în special articolul 190 din tratat, nu impune condiții pentru motivarea unei reglementări naționale de aplicare generală care intră sub incidența dreptului comunitar.

Cu privire la a doua, a treia, a patra și a cincea întrebare

21 Prin aceste întrebări, instanța de trimitere dorește să afle, în esență, dacă articolul 3 litera (g) și articolele 5, 52, 58, 59, 85, 86 și 90 din tratat împiedică un stat membru să permită doar operatorilor privați care nu au scop lucrativ să contribuie la realizarea sistemului său de asistență socială prin încheierea de convenții care le dau dreptul la rambursarea din partea autorităților publice a costurilor serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar.

22 Deoarece aportul operatorilor privați la realizarea sistemului de asistență socială prin astfel de convenții este subordonat condiției ca aceștia să nu aibă niciun scop lucrativ, este necesar să se examineze această condiție (denumită în continuare „condiția absenței scopului lucrativ”) cu privire la dispozițiile din tratat menționate de instanța de trimitere.

Cu privire la articolele 52 și 58 din tratat (a doua și a treia întrebare)

23 A doua și a treia întrebare vizează situația unei societăți cu scop lucrativ, stabilită în Luxembourg, care a constituit una sau mai multe societăți cu scop lucrativ în Italia, pentru a opera azilurile pentru persoane în vârstă în această țară.

24 Deoarece societatea luxemburgheză a participat în mod stabil și continuu la viața economică din Italia, această situație intră, prin urmare, sub incidența dispozițiilor de la capitolul referitor la dreptul de stabilire, și anume articolele 52 - 58 din tratat, și nu de la cel referitor la servicii (a se vedea, în acest sens, Hotărârile din 21 iunie 1974, *Reyners*, 2/74, Rec. p. 631, punctul 21, și din 30 noiembrie 1995, *Gebhard*, C-55/94, Rec. p. I-4165, punctul 25).

25 În ceea ce privește articolul 58 din tratat, luat individual, (a doua întrebare), este necesar să se amintească faptul că această dispoziție are drept efect asimilarea, pentru aplicarea capitolului cu privire la dreptul de stabilire, cu persoanele fizice resortisante ale statelor membre a societăților constituite în conformitate cu legislația unui stat membru și care au sediul social, administrația sau locul principal de desfășurare a activității în interiorul Comunității, excluzând de la beneficiul acestui capitol societățile care nu au un scop lucrativ (a se vedea Hotărârea din 6 noiembrie 1984, *Fearon*, 182/83, Rec. p. 3677, punctul 8). Din moment ce această dispoziție se limitează la a defini domeniul de aplicare personal al dispozițiilor cu privire la dreptul de stabilire, aceasta nu se poate opune ca atare unei reglementări naționale, precum cea în cauză în acțiunea principală.

26 În ceea ce privește articolul 52 din tratat, coroborat cu articolul 58 din tratat (a treia întrebare), este necesar să se amintească faptul că dreptul de stabilire, prevăzut la aceste dispoziții, este recunoscut atât persoanelor fizice resortisante ale unui stat membru al Comunității, cât și persoanelor juridice în sensul articolului 58. Acesta implică, sub rezerva excepțiilor și condițiilor prevăzute, accesul pe teritoriul oricărui alt stat membru a oricăror tipuri de activități independente și exercitarea lor, precum și constituirea și gestionarea de întreprinderi, înființarea de agenții, sucursale sau filiale (a se vedea Hotărârea *Gebhard*, citată anterior, punctul 23).

27 Pentru a aprecia compatibilitatea condiției absenței scopului lucrativ cu aceste dispoziții din tratat, este necesar mai întâi să se amintească faptul că, așa cum a stabilit deja Curtea în Hotărârea din 7 februarie 1984, *Duphar și alții* (238/82, Rec. p. 523, punctul 16), și în Hotărârea din 17 februarie 1993, *Poucet și Pistre* (C-159/91 și C-160/91, Rec. p. I-637, punctul 6), dreptul comunitar nu aduce atingere competenței statelor membre de a-și organiza sistemele de securitate socială.

28 Este important să se constate că referitor la condiția absenței scopului lucrativ, menționată la articolul 18 alineatul 3 litera (a) din legea din 1980, se înscrie în cadrul sistemului de asistență socială, stabilit de legea din 1986, care vizează în special promovarea și protejarea sănătății

persoanelor prin intermediul ajutorului serviciilor de asistență socială și sanitară și acționarea în favoarea persoanelor dependente care nu au familie sau a căror familie nu este în măsură să se ocupe de ele, realizând sau favorizând reintegrarea lor în familii sau în mediile comunitare adaptate.

29 Reiese din dosarul acțiunii principale că acest sistem de asistență socială, a cărui realizare este în principiu încredințată autorităților publice, se bazează pe principiul solidarității care se traduce prin faptul că acesta este destinat în principal asistenței celor care se află în stare de necesitate, din motivul insuficienței veniturilor familiale, al absenței totale sau parțiale a autonomiei sau al riscului de a fi marginalizați și, doar apoi, în limitele care decurg din capacitatea structurilor și resurselor disponibile, asistenței altor persoane care, cu toate acestea, sunt obligate să suporte, în funcție de situația lor economică, costurile, în funcție de tarifele determinate având în vedere veniturile familiale.

30 În cadrul legii din 1986, organismele private care îndeplinesc calitățile prevăzute la articolul 18 alineatul 3 din legea din 1980, în special condiția absenței scopului lucrativ, și care sunt admise la încheierea de convenții, contribuie la realizarea sistemului de asistență socială astfel conceput care determină calitatea serviciilor care trebuie oferite destinatarilor asistenței, precum și nivelul rambursării costurilor serviciilor furnizate de aceste organisme.

31 Conform guvernului italian, condiția absenței scopului lucrativ se dovedește a fi mijlocul cel mai coerent cu privire la scopurile exclusiv sociale ale sistemului în cauză în acțiunea principală. Alegerile făcute în ceea ce privește organizarea și furnizarea asistenței de către operatorii privați care nu urmăresc un scop lucrativ nu sunt influențate de cerința de a avea beneficii de pe urma prestării de servicii, pentru ca acești operatori să urmărească în mod prioritar scopurile sociale.

32 În această privință, este necesar să se constate că, în stadiul actual al dreptului comunitar, un stat membru poate, în cadrul competenței sale rezervate pentru organizarea sistemului său de asigurări de securitate socială, să considere că un sistem de asistență socială, precum cel în cauză în acțiunea principală, implică în mod necesar, pentru atingerea obiectivelor sale, ca acceptarea operatorilor privați la acest sistem în calitate de prestatori de servicii de asistență socială să fie subordonată condiției ca aceștia să nu aibă un scop lucrativ.

33 De altfel, imposibilitatea ca societățile care au un scop lucrativ să contribuie automat la realizarea unui sistem legal de asistență socială dintr-un stat membru prin încheierea unei convenții care le dă dreptul la rambursarea din partea autorităților publice a costurilor serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar, nu este susceptibilă să plaseze societățile cu scop lucrativ din alte state membre într-o situație de fapt sau de drept dezavantajoasă în raport cu cea în care se află societățile cu scop lucrativ din statul membru de stabilire.

34 Având în vedere cele menționate anterior, condiția absenței scopului lucrativ nu poate fi considerată ca fiind contrară articolelor 52 și 58 din tratat.

35 Prin urmare, este necesar să se răspundă la a doua și a treia întrebare că articolele 52 și 58 din tratat nu împiedică un stat membru să permită doar operatorilor privați care nu au un scop

lucrativ să contribuie la realizarea sistemului său de asistență socială prin încheierea de convenții care să le dea dreptul la rambursarea din partea autorităților publice a costurilor serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar.

Cu privire la articolul 59 din tratat (a patra întrebare)

36 Reclamantele din acțiunea principală susțin că, fiind stabilite în Italia, acestea furnizează de pe teritoriul acestui stat, în azilurile lor pentru persoane în vârstă, servicii în principal de natură hotelieră pentru destinatari stabiliți în alte state membre. Datorită caracterului transfrontalier al acestor prestări de servicii, acestea au, deci, dreptul de a se prevala de dispozițiile tratatului în materia libertății de prestare a serviciilor pentru a se opune reglementării în cauză.

În această privință, este necesar să se amintească faptul că dreptul la libera prestare a serviciilor poate fi invocat de către o întreprindere cu privire la statul în care aceasta este stabilită, din moment ce serviciile sunt furnizate unor destinatari stabiliți într-un alt stat membru (Hotărârea din 17 mai 1994, *Corsica Ferries*, C-18/93, Rec. p. I-1783, punctul 30; Hotărârea din 14 iulie 1994, *Peralta*, C-379/92, Rec. p. I-3453, punctul 40, și din 10 mai 1995, *Alpine Investments*, C-384/93, Rec. p. I-1141, punctul 30).

38 În schimb, aceleași dispoziții nu vizează situația unui resortisant al unui stat membru care intră pe teritoriul altui stat membru și își stabilește acolo reședința sa principală, pentru a beneficia pe acest teritoriu de o prestare de servicii pe o perioadă nedeterminată (a se vedea Hotărârea din 5 octombrie 1988, *Steymann*, 196/87, Rec. p. 6159, punctul 17). De fapt, aceste dispoziții nu se pot aplica activităților ale căror elemente sunt în totalitate cantonate în interiorul unui singur stat membru (Hotărârea din 18 martie 1980, *Debauxe și alții*, 52/79, Rec. p. 833, punctul 9, și Hotărârea din 23 aprilie 1991, *Hoefner și Elser*, C-41/90, Rec. p. I-1979, punctul 37).

39 În acest caz, este necesar să se constate că resortisanții originari din alte state membre care merg în Italia pentru a locui în azilurile reclamantelor din acțiunea principală, intenționează să beneficieze cu titlu permanent sau pentru o durată nedeterminată de serviciile oferite în aceste aziluri. De fapt, așa cum reiese din dosar, acesta este cadrul în care reclamantele din acțiunea principală se oferă, în esență, să îi primească pe pensionari.

40 Prin urmare, este necesar să se răspundă la cea de-a patra întrebare că articolul 59 din tratat nu privește situația unei societăți care, fiind stabilită într-un stat membru cu scopul de a folosi pe teritoriul acestui stat azilurile pentru persoanele în vârstă, furnizează servicii pensionarilor care, în acest scop, locuiesc cu titlu permanent sau pentru o perioadă nedeterminată în aceste aziluri.

Cu privire la articolul 3 litera (g) și la articolele 5, 85, 86 și 90 din tratat (a cincea întrebare)

41 Este necesar să se amintească faptul că articolele 85 și 86 din tratat, prin ele însele, se referă numai la comportamentul întreprinderilor și nu vizează măsurile cu putere de lege sau administrative emise de statele membre. Totuși, din jurisprudența constantă rezultă că articolele 85 și 86, citite coroborat cu articolul 5 din tratat, impun statelor membre să nu adopte sau să mențină în vigoare măsuri, chiar de natură legislativă sau administrativă, care ar putea elimina

efectul util al normelor privind concurența, aplicabile întreprinderilor (a se vedea, în special, Hotărârea din 5 octombrie 1995, Centro Servizi Spediporto, C-96/94, Rec. p. I-2883, punctul 20, și Hotărârea din 17 octombrie 1995, DIP și alții, C-140/94, C-141/94 și C-142/94, Rec. p. I-3257, punctul 14).

Curtea a hotărât deja că există o încălcare a articolelor 5 și 85 în cazul în care un stat membru fie impune sau favorizează încheierea de înțelegeri care contravin articolului 85 sau care consolidează efectele unor astfel de înțelegeri, fie privează propria reglementare de caracterul său statal prin delegarea către operatori privați a responsabilității de a adopta decizii de intervenție de interes economic (a se vedea hotărârile citate anterior, Centro Servizi Spediporto, punctul 21, și DIP și alții, punctul 15).

43 Este necesar să se constate că, în speța din acțiunea principală, niciun element din dosar nu permite să se concluzioneze că reglementarea în cauză a împus sau a favorizat adoptarea de astfel de înțelegeri de către întreprinderile care au fost acceptate la regimul de aranjamente contractuale cu USSL sau că a consolidat efectele înțelegerilor. De altfel, nimic nu arată că, în cadrul unei astfel de reglementări, autoritățile publice și-au delegat competențele către operatorii economici privați.

44 În ceea ce privește articolul 3 litera (g) și articolele 5 și 86 din tratat, acestea nu s-ar putea aplica unei reglementări precum cea în cauză în acțiunea principală decât în ipoteza în care s-ar dovedi că această reglementare conferă unei întreprinderi o situație de putere economică care îi dă puterea să se opună menținerii unei concurențe efective pe piața în cauză, furnizându-i posibilitatea unor comportamente independente într-o măsură semnificativă față de concurenții și clienții și săi și, în cele din urmă, de consumatori (hotărârile citate anterior, Centro Servizi Spediporto, punctul 31, și DIP și alții, punctul 24).

45 Curtea a hotărât că articolul 86 din tratat interzice practicile abuzive care rezultă din exploatarea de către una sau mai multe întreprinderi a unei poziții dominante pe piața comună sau pe o parte semnificativă a acesteia, în măsura în care comerțul între statele membre poate fi afectat de aceste practici (Hotărârea din 27 aprilie 1994, Almelo și alții, C-393/92, Rec. p. I-1477, punctul 40).

46 Pentru a concluziona că există o poziție dominantă colectivă, ar trebui ca întreprinderile în cauză să fie suficient de legate între ele pentru a adopta aceeași linie de acțiune pe piață (Hotărârea Almelo și alții, citată anterior, punctul 42).

47 În cazul de față, nimic nu permite să se concluzioneze că o reglementare națională care, precum cea în cauză în acțiunea principală, supune încheierea de convenții cu USSL, oferind dreptul la rambursarea de costuri legate de prestarea de servicii de asistență socială cu caracter sanitar condiției ca operatorul privat să nu urmărească niciun scop lucrativ, le conferă întreprinderilor individuale admise la aranjamente contractuale o poziție dominantă sau care duc la crearea de legături suficient de importante între acestea, din care rezultă o poziție dominantă colectivă.

48 În aceste condiții, nici articolul 86, coroborat cu articolul 90 din tratat, nu se poate aplica.

49 Rezultă din punctele precedente că articolele 85 și 86, coroborate cu articolele 3 litera (g), 5 și 90 din tratat nu se aplică unei reglementări naționale care le permite doar operatorilor privați care nu au un scop lucrativ să contribuie la realizarea unui sistem de asistență socială prin încheierea de convenții care dau dreptul la rambursarea de către autoritățile publice a costurilor serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar.

Cu privire la cheltuielile de judecată

50 Cheltuielile efectuate de către guvernele italian și olandez, precum și de către Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile din acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările care i-au fost adresate de către Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia, prin Ordonanța din 2 martie 1995, declară:

1) Dreptul comunitar, și în special articolul 190 din Tratatul CE, nu impune condiții motivării unei reglementări naționale de aplicare generală care intră sub incidența dreptului comunitar.

2) Articolele 52 și 58 din Tratatul CE nu împiedică un stat membru să permită doar operatorilor privați care nu urmăresc un scop lucrativ să contribuie la realizarea sistemului său de asistență socială prin încheierea de convenții care să dea dreptul la rambursarea de către autoritățile publice a costurilor serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar.

3) Articolul 59 din Tratatul CE nu vizează situația unei societăți care, fiind stabilită într-un stat membru cu scopul de a exploata în acest stat aziluri pentru persoane în vârstă, furnizează servicii pensionarilor care, în acest scop, locuiesc cu titlu permanent sau pentru o perioadă nedeterminată în aceste aziluri.

4 Articolele 85 și 86, coroborate cu articolele 3 litera (g), 5 și 90 din Tratatul CE nu se aplică unei reglementări naționale care le permite doar operatorilor privați care nu urmăresc un scop lucrativ să contribuie la realizarea unui sistem de asistență socială prin încheierea de convenții care dau dreptul la rambursarea de către autoritățile publice a costurilor serviciilor de asistență socială cu caracter sanitar.

Rodríguez Iglesias

Mancini

Moitinho de Almeida

Sevón

Kakouris

Kapteyn

Gulmann

Jann

Ragnemalm

Wathelet

Schintgen

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 17 iunie 1997.

Grefier

Președinte

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias